

Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy

№ 266
10-2019

O výstavbě „domečků na počasí“ – meteosloupků nejen na Liberecku

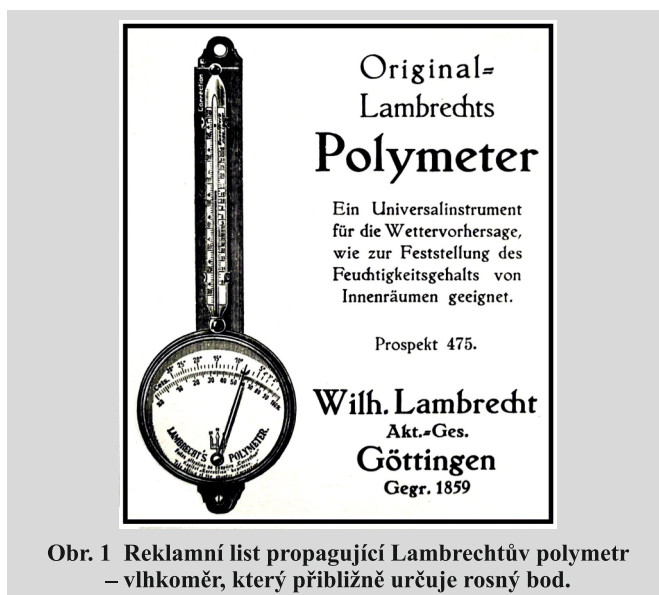
Zrušení nevolnictví Josefem II. v roce 1781 a následné zrušení poddanství a robotních povinností Ferdinandem I. v roce 1848 na území, v němž se nacházela i Chrastava, přineslo podstatné uvolnění společenské atmosféry a postupný rozvoj zájmu obyvatelstva o různé zájmové činnosti. To přirozeně vyústilo ve sdružování lidí ve sportovních, společenských a zájmových sdruženích a spolcích.

Navíc 19. století bylo obdobím obrovského technického rozvoje snad ve všech oblastech lidského konání od průmyslu až po věci „zbytné“, jako byla např. zařízení pro měření tepla, vlhkosti či tlaku nebo dokonce pro ucelené strojíky na předpovědi počasí.

Od poloviny 19. století se doslova protřhl pytel s výstavbami tzv. meteosloupků nebo chcete-li hezky znějící překlad německého *Wetterhäuschen* – „domečků na počasí“. Nejstarší meteostanice je ve švýcarské Ženevě a byla vybudována už v roce 1838. V posledním desetiletí 19. století a ještě začátkem 20. století bylo postaveno neskutečné množství těchto veřejnosti přístupných meteorologických stanic. Nejvíce byly zřizovány v Německu, Holandsku, v Belgii a na území bývalého Rakouska-Uherska, a to na objednávku spolků, městských zastupitelstev, továrníků – mecenášů, hoteliérů i majitelů lázní. Lidé pak chodili sledovat stav počasí současného a věřili předpovědím na dny budoucí.

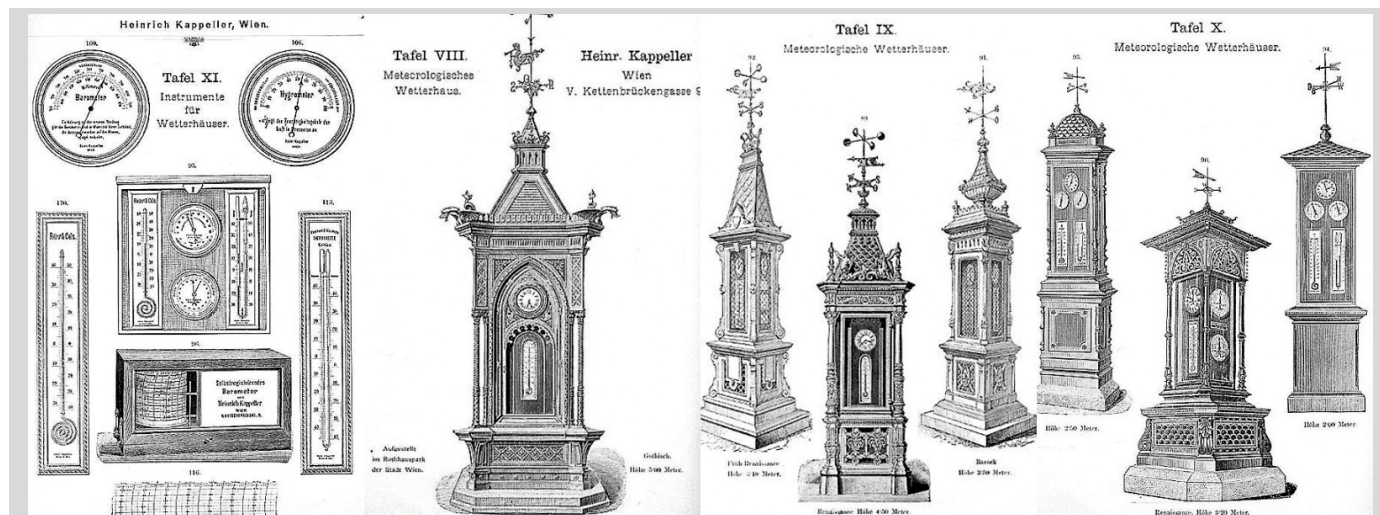
A výrobci meteorologických přístrojů, doplňků či budek samotných pochopili, že se jedná o dobrý a výnosný artikl k jejich podnikání.

V 19. století vzniklo několik firem, které se na výrobu „budek na počasí“ specializovaly. Mezi nimi vynikala firma Wilhelma Lambrechta (1834–1904). Samotný Lambrecht se svojí pilí vypracoval z tovaryše

Obr. 1 Reklamní list propagující Lambrechtův polymetr – vlhkoměr, který přibližně určuje rosný bod.

až na velkopodnikatele. Jeho dílna jemné mechaniky byla v roce 1859 zprvu v německém Einbecku, ale o pět let později byla přestěhována do Göttingenu, kde Lambrecht vyvinul thermohydroskop a několik dalších zařízení, která pak spojil s barometry do svého vynálezu, tedy telegrafu na počasí, který se stal neodmyslitelnou součástí jím produkovaných meteobudek.

Obr. 2 Ukázka z katalogu firmy Heinrich Kappeller, Vídeň. Výběr luxusních meteodomečků byl obdivuhodný.

Konec 19. století znamenal pro jeho podnik obrovský vzestup prosperity, protože obliba meteorologie a předpovědi počasí stoupla nejen mezi odborníky, ale i mezi laickou veřejností. V 90. letech 19. století Lambrechtova továrna zahájila sériovou výrobu meteobudek a vybavení do nich, vydávala obsáhlé katalogy a na zakázku stavěla budky ve městech takřka po celé Evropě. Ceny těchto zařízení byly ale závratné.

LIBEREC (*Reichenberg*)

Na konci 19. století se Liberci velmi dařilo – průmyslový rozvoj a s ním i růst příjmů do městské pokladny dovolily představitelům města vybudovat v letech 1888–1893 přepychovou novorenesanční radnici. Ale to nestačilo. Liberečtí chtěli mít všechno, co k velkoměstu patří. Vlivné osobnosti, které se sdružily v Německém horském spolku (*Deutscher Gebirgsverein*), v kterém se angažoval i známý kartograf Josef Matouschek, přišly v 90. letech 19. století s myšlenkou zřízení meteorologické budky v Liberci. Sešla se komise, která rozhodla o tom, jak by takový domeček na počasí měl vypadat. A protože chtěli to nejlepší, oslovili göttingenského podnikatele Wilhelma Lambrechta.

A tak byla z jeho katalogu vybrána šestiboká kovová budka v novorenesančním stylu, vybavená samopíšicím barografem a termografem, normálním barometrem, Lambrechtovým polymetrem a několika teploměry a také Lambrechtovým telegrafem na počasí...

Obr. 3 Meteobudka u liberecké radnice z roku 1898.

CHRASTAVA (*Kratzau*)

Místní organizace Německého horského spolku (*Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken- und Isergebirge*) v Chrástavě zrealizovala svůj plán na vybudování meteorologického sloupku až ve 30. letech 20. století. Přípravné práce začaly na jaře v roce 1932 a předání hotové stanice se uskutečnilo 15. října téhož roku. S ohledem na nejistotu té doby, probíhající hospodářskou krizi, nebyla k odhalení meteorostanice pořádána žádná velkolepá slavnost. I tak se tady ale sešla spousta lidí. Za místní spolek vystoupil s projevem předseda Rudolf Bundesmann, který předal stanici pod ochranu města. Hovořil také starosta města Anton Scholze. Slovy uznání a díky ocenil vytvořené dílo a zdůraznil, že meteorostanice se stane ozdobou města. Po projevu následovaly

Obr. 5 Detail nového hygrografu a teploměru v meteobudce.

Některá města dávala přednost skromnějším typům, či kupovala jen měřicí zařízení, která pak osazovala do místními kameníky zhotovených meteosloupků, jiná města volila tak, jako tehdejší *Reichenberg* (Liberec) luxusní a drahý typ „na klíč“.

Dalším známým výrobcem podobných zařízení byl vídeňský podnikatel Heinrich Kappeller.

Obr. 4 ... havárie autobusu a meteobudky – 26. březen 2012.

Meteobudka byla osazena za budovou nové radnice na šestiboký žulový sokl. Stavební styl stanice byl v souladu se stylem celé radniční budovy, a tak docházelo často k mýlce, že domeček vyprojetoval autor radnice Franz von Neumann.

Stavba proběhla za podpory městského zastupitelstva, ale hlavně z dobrovolných peněžitých darů občanů, liberecké spořitelny a různých spolků. Mezi mecenáši nesměli chybět ani liberečtí velkopodnikatelé Liebig a Ginzkey. Samotné slavnostní odhalení proběhlo 9. března 1898.

Od té doby meteobudka sloužila Liberečanům až do konce 2. světové války. Po válce ale byly měřicí přístroje poškozeny a o jejich obnovu se postaral v 70. letech minulého století spolek Česká beseda. Od roku 1987 je meteobudka, neodmyslitelně patřící k „zadnici liberecké radnice“, jak uvedl Josef Matouschek, nemovitou kulturní památkou.

V roce 1998 byla provedena generální údržba a modernizace tohoto zařízení. Liberecká firma Jaster vyrobila přesnou kopii stříšky s detaily motivů slunečnic a špičkou zakončenou symboly slunce a měsíce.

26. března 2012 došlo k vážnému poškození meteorologické stanice, když řidič městského autobusu nesprávně odhadl vzdálenost a vrazil do objektu. Způsobená škoda byla vyšší než sto tisíc korun. Autobus tehdy srazil část meteorostanice na zem zpětným zrcátkem. Naštěstí padající zařízení nikoho nezranilo. Dnes opět meteorodomek slouží veřejnosti.

instrukce, jak meteostanici používat. Informoval o tom odborník firmy Robert Fehrmann, se sídly v Žitavě a Varnsdorfu. Nutno připomenout, že prostředky pro realizaci byly získány pouze dobrovolnými sbírkami, pořádanými speciálně pro tento účel.

Od konce války meteostanice chátrala a rekonstruována byla až po roce 1990, a to v několika etapách. Ta první se soustředila na betonové části – teraco. Byl vyměněn celý spodní stupeň, na kterém spočívala váha

celé stanice (cca 700 kg). Následně byl sloupek kompletně očištěn od starých nečistot a odborně ošetřen hydrofobním nátěrem. Současně byl na povrch aplikován tzv. anti-graffiti nátěr proti případnému poškození vandaly. V roce 2017 proběhla poslední fáze opravy, spočívající v osazení nových přístrojů – barometru, vlhkoměru, teploměru a v neposlední řadě hodin, které v původním osazení chyběly, ale své místo si zde jistě zaslouží.

Obr. 6 Vzácná fotografie z odhalení chrastavského meteosloupku v roce 1932.

Obr. 7 Chrastavský meteosloupek po rekonstrukci, současný stav.

Obr. 8 Hrádecký meteosloupek z teraco je tomu chrastavskému dost podobný, současný stav.

HRÁDEK NAD NISOU (*Grottau*)

V sousedním Hrádku nad Nisou slavnostně odhalila novou meteostanici s přístroji hrádecká sekce Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory 19. srpna 1928, a to v městském parku. Park až do roku 1919 sloužil jako tzv. *Schiesswiese*, tedy střelecká louka místnímu spolku ostrostřelců. Tu v roce 1921 na žádost hrádecké

radnice osázel stromy chrastavský zahradník Robert Meistner a řada původních stromů tam roste i dnes. Po roce 1945 byly však přístroje zničeny a sloupek, stojící v severozápadním rohu městském parku, byl na kraji roku 2005 ve zcela dezolátním stavu. Stanice byla zrekonstruována a doplněna o nová měřicí zařízení v roce 2005 v rámci obnovy celého parku.

LÁZNĚ LIBVERDA (*Bad Lieberda*)

Jak můžeme vidět na dobových pohlednicích z doby kolem roku 1900, v Lázních Libverda se nacházela meteostanice ve vzácném spojení se sloupem veřejného osvětlení. Původní stanice je tam dodnes, avšak veřejné osvětlení zmizelo v 50. letech 20. století. Staré přístroje byly nahrazeny časem novými a sledování počasí stále pokračuje. Mezi měřené veličiny patří: teplota a tlak vzduchu i množství spadlých srážek. Libverdský meteosloupek je chráněnou památkou.

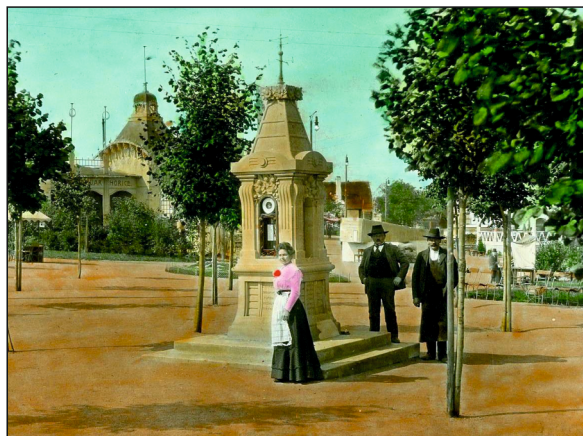
Obr. 9 Dobová pohlednice z roku 1930 s meteosloupkem v Lázních Libverda.

FRÝDLANT (*Friedland*)

Svoji moderní soukromou meteostanici vlastní i Frýdlant. Nachází se pod Reslovým kopcem. Kamera ukazuje aktuální údaje o počasí nejen z Valdštejnova města, ale také z poutního místa Hejnice. Meteostanice funguje zcela automaticky. Zjištěné údaje se každých 5 vteřin aktualizují. Kromě údajů o počasí (teplota a vlhkost vzduchu, rychlost a směr větru, množství dešťových srážek) je to také zařízení na zachycení blesků.

Obr. 10 Horní Maršov

Obr. 11 Meteosloupek vyrobený z hořického pískovce v roce 1903 v Hořicích. Zrušen v 50. letech 20. století...

Obr. 12 Domeček na počasí v Krnově.

Použitá literatura:

Řeháček Marek, *Liberecké zajímavosti, kniha první*, 2014
Řeháček Marek, *Hrádek nad Nisou – vyprávění o městě a lidech*, 2017
Beran Stanislav, *Wetterhäuschen in der Heimat*, článek z *Reichenberger Zeitung*, 30. 3. 2018
Schwertner R., Miessler A., *Kratzau – ein Bilderbuch von Land und Leuten*, 1966
Internetové odkazy, Chrastavské listy, Terénní výzkum

Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy

N° 266 bylo vydáno v říjnu 2019

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy.
Toto číslo připravil: Ivan Vydra Foto: Ivan Vydra, Stanislav Beran, web

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz

